

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

Mokėjimų rinkos apžvalga

2021

Turinys

Santrauka	2
1. Mokėjimo paslaugų prieinamumas	4
1 intarpas. Mokėjimo sąskaitų atidarymas prieglobsčio prašytojams	6
2. Mokėjimo paslaugų teikimo raida ir COVID-19 įtaka	7
3. CBDC ir skaitmeninis euras	13
4. Strateginiai ES institucijų siekiai mokėjimų srityje	15
2 intarpas. Jurisdikcijos sprendimai	16
5. CENTROLink veikla	18
6. Bendrojo duomenų apsaugos reglamento interpretavimo įtaka mokėjimams	20
Santrumpos	22

Santrauka

Per Lietuvos mokėjimo paslaugų teikėjus (MPT) įvykdytų mokėjimo operacijų skaičius ir vertė 2020 m. labai išaugo. Palyginti su 2019 m., tokių mokėjimo operacijų skaičius padidėjo daugiau nei ketvirtadaliu, o vertė – 24 proc. Atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis operacijų skaičius išaugo 32,2, vertė – 34 proc. Dėl pandemijos įvesto karantino ir kitų ribojimų augant el. prekybai didėjo ir atsiskaitymų už el. prekybą operacijų skaičius (2,1 karto), ir vertė (2,3 karto). Atsiskaitymų kortelėmis už el. prekybą skaičius 2021 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su ankstesnių metų tuo pačiu laikotarpiu, išaugo 5 kartus. 2020 m. mokėjimo kortelės buvo dažniau naudojamos atsiskaitymams, o ne gryniesiems pinigams pasiimti.

Tokį mokėjimo operacijų augimą lėmė ne tik dėl COVID-19 taikytų ribojimų padidėjęs atsiskaitymas negrynaisiais pinigais, bet ir dėl „Brexito“ iš Jungtinės Karalystės į Lietuvą persikėlusios elektroninių pinigų įstaigos (EPI), kurios toliau teikia paslaugas ES reziduojantiems klientams. 2020 m. pabaigoje, palyginti su 2019 m. pabaiga, pas lietuviškus MPT atidarytų mokėjimo sąskaitų skaičius padidėjo 2,4 karto. Tai taip pat reikšmingai išaugino EPI ir mokėjimo įstaigų (MĮ) dalį Lietuvos mokėjimų rinkoje, kurioje vis dar dominuoja bankai. 2020 m. EPI ir MĮ klientai atliko 27,4 proc. (2019 m. – 11,3 %), bankų klientai – 72,4 proc. (2019 m. – 88,5 %) visų mokėjimo operacijų.

Vis daugiau paslaugų keliantis į skaitmeninę erdvę, aktualesnis tampa mokėjimo paslaugų prieinamumo klausimas, kuris apima keletą dedamųjų ir turėtų būti sprendžiamas kompleksiskai. Gyventojai turi galimybę gauti reikalingiausias mokėjimo paslaugas už fiksuotą mėnesinį mokestį ir didelė dalis ja pasinaudojo. Dalis gyventojų gali susidurti su sunkumais, jei arti nėra MPT skyriaus arba gyventojas dėl skaitmeninio raštingumo stokos ar reikalingų priemonių neturėjimo negali atsidaryti sąskaitos ar naudotis paslaugomis nuotoliniu būdu. Vartotojams, kuriems sunkiau naudotis šiuolaikinėmis technologijomis ar gyvenantiems vietovėse, kur mažai galimybių atsiskaityti negrynaisiais pinigais, labai svarbi grynujų pinigų pasiėmimo iš sąskaitos paslauga. Tai viena pagrindinių priežasčių, kodėl Lietuvos banko iniciatyva pagrindiniai šalyje veikiančios bankai pasirašė Tarpusavio supratimo memorandumą ir įsipareigojo padidinti grynujų pinigų pasiėmimo vietų tinklą. Tačiau el. mokėjimo priemonėmis besinaudojantiems vartotojams svarbi ir galimybė atsiskaityti negrynaisiais pinigais.

Dalyje verslo sričių galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais yra pakankamai didelės, tačiau yra ir tokių sričių, kur tokios galimybės dažnai pasigendama. Daugiau nei 80 proc. mažmenine prekyba bei maitinimo ir gėrimų tiekimo veikla užsiimančių mažų ir vidutinių įmonių sudaro galimybę savo klientams atsiskaityti mokėjimo kortelėmis. Tačiau tarp įvairias aptarnavimo, nuomos, medicinos paslaugas teikiančių įmonių atsiskaitymams mokėjimo kortelės priimančių dalis sudaro tik apie 40–50 proc. Dažniausiai smulkiojo verslo atstovai (apie 40 %) kaip priešastį, kodėl nesudaro galimybės atsiskaityti mokėjimo kortele, įvardija paslaugos kainą. Vis dėlto, įvertinant visą atsiskaitymo procesą, dažnesnis atsiskaitymas negrynaisiais pinigais prekybos vietose padarytų jį efektyvesnį, ir tai darytų įtaką grynujų pinigų poreikio mažėjimui.

Skaitmenizacijos tendencijos skatina pasaulio centrinius bankus galvoti apie plačiau visuomenei skirtos centrinio banko skaitmeninės valiutos (CBDC) išleidimą. Eurosistema taip pat aktyviai nagrinėja skaitmeninio euro perspektyvas. Euro zonos NCB atlikti techniniai eksperimentai parodė, kad iš esmės technologinių apribojimų skaitmeninio euro įgyvendinimui nėra. Bene sudėtingiausia yra nustatyti ir pritaikyti veiklos modelį, kuris sudarytų prielaidas skaitmeniniam eurui tapti plačiai prieinama ir naudojama mokėjimo priemone. Tai vienas iš klausimų, į kurį bus siekiama atsakyti Eurosistemos inicijuoto skaitmeninio euro projekto tiriamojo etapo metu. Kol kas sprendimas dėl skaitmeninio euro išleidimo nepriimtas.

Eurosistema ir EK toliau dirba siekdamos savo mažmeninių mokėjimų strategijose suformuluotų tikslų. Iki 2021 m. pabaigos Eurosistemos teikiama TARGET2 momentinių mokėjimų vykdymo paslauga (TIPS) užtikrins visuotinį pasiekiamumą euro zonoje momentinius mokėjimus teikiantiems MPT. EK atlieka išsamią analizę siekdama išsiaiškinti svarbiausius veiksnius, kurie lemtų didesnį momentinių mokėjimų naudojimą. Atsižvelgiant į analizės išvadas, 2022 m. tikimasi EK pasiūlymų dėl tolesnių veiksmų, tarp jų gali būti ir reguliacinių. Laukiama Mokėjimo paslaugų direktyvos (PSD2) peržiūros, nes ji susijusi su daugeliu EK mažmeninių mokėjimų strategijos elementų – vartotojų apsauga, mokėjimo operacijų saugumu, tarptautinių mokėjimų vykdymu. O Europos mokėjimų iniciatyvos asociacijos rengiama priemonė atsiskaityti už prekes ir paslaugas fizinėse vietose ir internetu atitinka visus Eurosistemos strategijoje suformuluotus kriterijus, siekiant, kad pradėtų veikti europines šaknis turintis mažmeninių mokėjimo priemonių valdytojas.

Naudojimas Lietuvos banko mokėjimo sistema CENTROLink sparčiai didėja, ir ji prisideda prie Eurosistemos mažmeninių mokėjimų strategijos įgyvendinimo. Svarbi jos dalis yra inovacijų ir skaitmenizacijos skatinimas Europos mokėjimų ekosistemoje. Šioje srityje svarbus vaidmuo tenka nebankiniams MPT – EPI ir MI. Šioms įstaigoms per Lietuvos banką suteikiama prieiga prie mokėjimo sistemos CENTROLink paslaugų užtikrina joms SEPA mokėjimo priemonių pasiekiamumą. CENTROLink paslaugų poreikis didėja – per šią mokėjimo sistemą 2021 m. pirmąjį pusmetį įvykdyta 2,3 karto daugiau mokėjimų nei per 2020 m. atitinkamą laikotarpį, momentinių mokėjimų – 7 kartus daugiau. Atsižvelgdamas į CENTROLink paslaugų plėtrą bei didelį EPI ir MI susidomėjimą, Lietuvos bankas toliau stiprina tiek naujų, tiek ir esamų per Lietuvos banką prieigą įgyjančių MPT kontrolę.

Europos duomenų apsaugos taryba iškėlė su asmens duomenų vykdant mokėjimus apsauga susijusių klausimų, kuriuos geriausiai galėtų išspręsti ES teisės aktų, reglamentuojančių mokėjimo paslaugų teikimą, peržiūra. Kartu su vykdomu mokėjimu perduodama įvairi informacija, įskaitant asmens duomenis, dėl to mokėjimo paslaugų teikimui turi įtakos ir Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) reikalavimai. Gali būti, kad tokia informacija būtų priskiriama specialių kategorijų asmens duomenims (pvz., apie asmens sveikatą, politines ar religines pažiūras ir pan.). BDAR reikalavimų interpretavimas rodo, kad tokie asmens duomenys vykdant mokėjimus gali būti tvarkomi tik viešojo intereso pagrindu, kuris turi būti įtvirtintas teisės aktu. Siekiant suderinto sprendimo visose ES valstybėse narėse ir siekiant užtikrinti tinkamą duomenų tvarkymą atliekant tarptautinius mokėjimus, tinkamiausia priemonė būtų ES lygmens teisės aktas.

1. Mokėjimo paslaugų prieinamumas

Mokėjimo paslaugų prieinamumui visuomenei užtikrinti svarbios kelios dedamosios – gyventojai turi turėti galimybę lengvai atsidaryti mokėjimo sąskaitą ir gauti mokėjimo priemones, turi būti sudaryta galimybė laisvai atsiskaityti el. mokėjimo priemonėmis, taip pat turi būti išvystyta infrastruktūra, įgalinanti pasinaudoti reikiamomis mokėjimo paslaugomis.

Gyventojams, norintiems atsidaryti sąskaitą ir naudotis mokėjimo paslaugomis, svarbu, kad jie galėtų tai padaryti paprastai ir gauti paslaugas už prieinamą kainą. Mokėjimų negrynaisiais pinigais prieinamumui ir naudojimui didinti neužtenka tik gyventojų aprūpinimo mokėjimo priemonėmis – reikia, kad jomis galima būtų plačiai naudotis, kad daugelis prekybos vietų priimtų mokėjimus negrynaisiais pinigais. Vis dėlto, kol nėra galimybės to padaryti visur, gyventojams turi būti sudarytos sąlygos pasiimti grynųjų pinigų iš sąskaitos. Atitinkamai reikalinga pakankama grynųjų pinigų paslaugų infrastruktūra.

Gyventojai turi galimybę gauti reikalingiausias mokėjimo paslaugas už fiksuotą mėnesinį mokestį ir didelė jų dalis ja naudojasi. Apklausų duomenimis, Lietuvoje 89 proc. suaugusių gyventojų turi mokėjimo sąskaitą, 96 proc. turinčių sąskaitą turi ir mokėjimo kortelę. Nuo 2017 m. pradėjus reguliuoti pagrindinės mokėjimo sąskaitos paslaugos teikimą paplito mokėjimo paslaugų krepšelio¹ kainodara. MPT siūlo platų mokėjimo paslaugų krepšelių [pasirinkimą](#) įvairiems klientų poreikiams tenkinti. Vieni MPT savo krepšeliuose siūlo daugiau atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybių, kiti suteikia didesnę grynųjų pinigų pasiėmimo sumą arba daugiau grynųjų pinigų pasiėmimo kanalų (per tarpininkus, iš kitų bankų bankomatų). Gyventojų, pasirinkusių įvairius mokėjimo paslaugų krepšelius, dalis nuo tada, kai buvo pradėta teikti pagrindinės mokėjimo sąskaitos paslauga, didėjo ir pastaraisiais metais ji yra gana stabili – apie du trečdaliai sąskaitą turinčių gyventojų.

Bet kuris gyventojas gali laisvai atsidaryti sąskaitą pas pasirinktą MPT, tačiau dalis gyventojų gali susidurti su sunkumais, jei arti nėra MPT skyriaus arba gyventojas dėl skaitmeninio raštingumo stokos ar reikalingų priemonių neturėjimo negali atsidaryti sąskaitos ar naudotis paslaugomis nuotoliniu būdu. MPT neriboja, kokie asmenys gali atsidaryti sąskaitą, o atsižvelgiant į vyraujančią mokėjimo paslaugų kainodarą ir vidutinį mokėjimo paslaugų krepšelių įkainį (1,45 Eur/mėn.), galima teigti, kad mokėjimo paslaugos gyventojams yra prieinamos. Vis dėlto svarbus ir kitas aspektas – gyventojų skaitmeniniai gebėjimai ir turimos priemonės. Norint pasinaudoti el. bankininkyste, reikalingas kompiuteris ir internetas arba išmanusis telefonas, taip pat prisijungimo priemonės – kodų generatorius, *Smart-ID* programėlė ar mobilusis parašas. Ne visi gyventojai gali įsigyti kompiuterį, išmanųjį telefoną ar interneto paslaugas. Naudotis mokėjimo kortele fizinėse prekybos vietose galima ir be šių priemonių. Šiuo atveju svarbu turėti galimybę lengvai gauti informaciją apie sąskaitos likutį, paskutines įvykdytas operacijas ir pan., pavyzdžiui, bankomate.

Atsiskaitymas grynaisiais pinigais vis dar vyrauja Lietuvoje, o gyventojai aktyviai naudojami grynųjų pinigų pasiėmimo iš sąskaitos paslauga. Didžioji dalis grynųjų pinigų pasiimama iš bankomatų, alternatyvūs pasiėmimo būdai – naudojantis MPT tarpininkų paslaugomis arba prekybos vietoje kartu su pirkiniu – naudojami gana retai. Ne visi MPT siūlo vienodas grynųjų pinigų pasiėmimo alternatyvas. Kai kurie MPT pasiėmimą per tarpininkus įtraukia į savo mokėjimo paslaugų krepšelį, kiti už šią paslaugą ima papildomą mokestį, dalis MPT neapmokestina grynųjų pinigų pasiėmimo iš kito MPT bankomatų, o grynųjų pinigų pasiėmimo prekybos vietose paslauga teikiama tik kai kuriose prekybos vietose ir nėra plačiai prieinama visų MPT klientams. Kai kuriais atvejais gyventojai, pakeitę MPT, gautų labiau jų poreikius atitinkančias paslaugas – pavyzdžiui, nekainuotų grynųjų pinigų pasiėmimas pas tarpininką arba grynųjų pinigų pasiėmimas iš artimiausio bankomato būtų įtrauktas į naujo MPT mokėjimo paslaugų krepšelį. Vis dėlto gyventojai paprastai labai retai keičia savo MPT. Gyventojų

¹ Pasirinkus mokėjimo paslaugų krepšelį, mokamas fiksuotas mėnesinis mokestis už kelių paslaugų paketą – mokėjimo sąskaitą, mokėjimo kortelę, kredito pervedimus, grynųjų pinigų pasiėmimo iš sąskaitos paslaugą.

apklausos rodo, kad tik šiek tiek mažiau nei 5 proc. gyventojų pakeitė savo MPT per pastaruosius 12 mėn.

Nors gyventojai gali gauti geresnes grynųjų pinigų paslaugas pakeitę MPT, šalies mastu taip pat yra inicijuotas projektas, siekiant padidinti grynųjų pinigų pasiėmimo vietų tinklą. Lietuvos banko iniciatyva pagrindiniai šalyje veikiantys bankai ir kiti MPT su Lietuvos banku pasirašė Tarpusavio supratimo memorandumą², juo įsipareigojo iki 2022 m. vidurio padidinti vietovių, kuriose pasiekama grynųjų pinigų pasiėmimo paslauga, skaičių 100 vietų. Naujose vietose – regionuose ir mažesniuose miesteliuose – bus įrengiami bankomatai.

Įvertinti didesnio grynųjų pinigų pasiėmimo vietų skaičiaus įtaką gyventojų įpročiams ir elgsenai reikės laiko, įskaitant ir dėl to, kad reikšminga visuomenės dalis reguliariai gauna pajamas grynaisiais pinigais. Apklausų duomenimis, apie 20 proc. suaugusių asmenų reguliariai gauna pajamas grynaisiais pinigais. Daliai šių asmenų aktualus nuo 2022 m. įsigaliojantis Darbo kodekso pakeitimas, kuriuo nustatomas reikalavimas visą darbo užmokestį pervesti į darbuotojo sąskaitą. Tikėtina, kad tai turės įtakos iki tol darbo užmokestį grynaisiais pinigais gavusių asmenų mokėjimo įpročiams. Daliai gyventojų atsiras arba padidės grynųjų pinigų pasiėmimo iš sąskaitos poreikis, dalis jų pradės dažniau atsiskaityti negrynaisiais pinigais. Todėl padidės ir galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais svarba. Vis dėlto daugumos iš apie 200 tūkst. pensininkų, kuriems pensijos pristatomos į namus grynaisiais pinigais, įpročių padidintas grynųjų pinigų pasiėmimo vietų skaičius greičiausiai nepakeis ir nepaskatins jų pereiti prie pensijų gavimo į sąskaitą. Regionuose įrengti nauji bankomatai pirmiausia turės socialinę paskirtį, o plečiant panaudojimą jie galėtų būti pritaikomi ir kitoms paslaugoms, pavyzdžiui, sumokėti už gyventojams aktualias paslaugas.

Dalyje verslo sričių galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais yra pakankamai didelės, tačiau yra ir tokių sričių, kur tokių galimybių dažnai pasigendama. Lietuvos banko surinkti duomenys rodo, kad daugiau nei 80 proc. mažmenine prekyba bei maitinimo ir gėrimų tiekimo veikla užsiimančių mažų ir vidutinių įmonių sudaro galimybę savo klientams atsiskaityti mokėjimo kortelėmis. Kituose sektoriuose, kuriuose paslaugos ir prekės parduodamos fizinėse vietose, kortelės priima mažiau įmonių. Pavyzdžiui, atsiskaitymus mokėjimo kortelėmis priima 40–50 proc. įvairias aptarnavimo (grožio paslaugos, namų technikos remonto darbai) ar nuomos (pvz., automobilių, poilsio ir sporto reikmenų, įvairios technikos ir įrangos nuoma) paslaugas teikiančių įmonių, apie 50 proc. – medicinos paslaugas teikiančių įmonių. Lietuvos gyventojų apklausos dėl mokėjimo įpročių duomenimis, gyventojai labiausiai pasigenda galimybės atsiskaityti kortele smulkiose prekyvietėse – turguose ir mugėse, grožio paslaugas teikiančiose vietose, viešajame transporte.

Mažoms įmonėms ir fiziniams asmenims, vykdantiems individualią veiklą, labai aktuali el. mokėjimų priėmimo paslaugos kaina. Smulkiojo verslo atstovai nesudaro galimybės atsiskaityti mokėjimo kortele dėl įvairių priežasčių, tačiau kaip viena svarbiausių nurodoma paslaugos kaina. Lietuvos banko atliktoje smulkiojo ir vidutinio verslo atstovų apklausoje 40 proc. nepriimančių mokėjimo kortelių subjektų nurodė, kad jų netenkina paslaugos kaina. Tarp priežasčių, paskatinsiančių atsiskaitymų kortelėmis priėmimą, dažnai minima patraukli kainodara ir galimybė kurį laiką nemokamai išbandyti paslaugą. Taip pat nemaža dalis (40 %) nurodė, kad jiems būtų patrauklu turėti galimybę priimti el. mokėjimus naudojantis tik savo turimu mobiliuoju telefonu, t. y. be poreikio įsigyti kortelių skaitytuvą. Pusei apklaustųjų aktualu mokėjimo sumą iš karto gauti į savo sąskaitą.

Dažnesnis atsiskaitymas negrynaisiais pinigais prekybos vietose padarytų atsiskaitymo procesą efektyvesnį, taip pat turėtų įtakos grynųjų pinigų poreikio mažėjimui. Didžioji dalis gyventojų turi el. mokėjimo priemones, tačiau svarbu, kad jie dažniau jomis atsiskaitytų. Tai formuotų įpročius, būtų didesnis spaudimas iš paklausos pusės, kad ir tose vietose, kur dar nėra el. atsiskaitymų

² <https://www.lb.lt/lt/grynuju-pinigu-prieinamumas-bankomatai-ir-lygiavertes-alternatyvos>.

galimybės, ji atsirastų. Kartu mažėtų grynųjų pinigų paslaugų poreikis. Tiek mokėjimams atlikti, tiek gryniesiems pinigams pasiimti įprastai naudojama ta pati priemonė – mokėjimo kortelė, dėl to, perėjus prie dažnesnio atsiskaitymo kortele, būtų galima išvengti kelių su atsiskaitymais susijusių procesų grandžių – gyventojams mažiau reiktų grynųjų pinigų atsiskaitymams, prekybininkams sumažėtų grynųjų pinigų įnešimo į sąskaitą, inkasavimo paslaugų poreikis. Dėl aktyvesnio el. mokėjimų naudojimo, dėl masto ekonomijos atsirastų ir prielaidos mažinti vidutinę paslaugų kainą. Kartu didėtų mokėjimo paslaugų prieinamumas.

1 intarpas. Mokėjimo sąskaitų atidarymas prieglobsčio prašytojams

Kai sulaikomi į Lietuvą nelegaliai patekę asmenys, jiems gali būti sudaromos sąlygos savarankiškai rūpintis savo buitimi, kol bus nustatytas šių asmenų teisinis statusas. Tai ypač tapo aktualu po prieglobsčio prašytojų antplūdžio 2021 m. vasarą. Tokia padėtis reiškia, kad šiems asmenims reikalingi pinigai ir tam tikros reguliarios pajamos. Tai gali būti valstybės mokama pašalpa, kitose šalyse gyvenančių draugų, giminių pervedami pinigai. Jie gali būti gaunami į mokėjimo sąskaitą arba atlikus pinigų perlaidą išmokami grynaisiais pinigais. Vis dėlto teisinis reguliavimas neleidžia prieglobsčio prašytojams atsidaryti mokėjimo sąskaitos, o pinigų perlaidų paslaugoms nustatyti reikalavimai labai apsunkina jų gavimą.

Mokėjimo sąskaitą prieglobsčio prašytojams būtų galima atidaryti vadovaujantis Mokėjimų įstatymo nuostatomis. Šis įstatymas įgyvendina ES direktyvą 2014/92/ES dėl mokesčių, susijusių su mokėjimo sąskaitomis, palyginamumo, mokėjimo sąskaitų perkėlimo ir galimybės naudotis būtiniausias savybes turinčiomis mokėjimo sąskaitomis. Direktyvoje numatyta galimybė atidaryti pagrindinę mokėjimo sąskaitą asmenims, kuriems nesuteiktas leidimas laikinai arba nuolat gyventi valstybėje narėje, tačiau kurių išsiųsti iš tos valstybės narės teisės aktų nustatyta tvarka neįmanoma, ir asmenims, prašantiems prieglobsčio pagal 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvenciją dėl pabėgėlių statuso, jos 1967 m. sausio 31 d. protokolą ir kitas susijusias tarptautines sutartis. Tačiau tokie asmenys neturi dokumentų, kurie pagal Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymą (PPTFPĮ) reikalingi asmens tapatybei nustatyti. Be tapatybės nustatymo MPT negali atidaryti asmeniui mokėjimo sąskaitos.

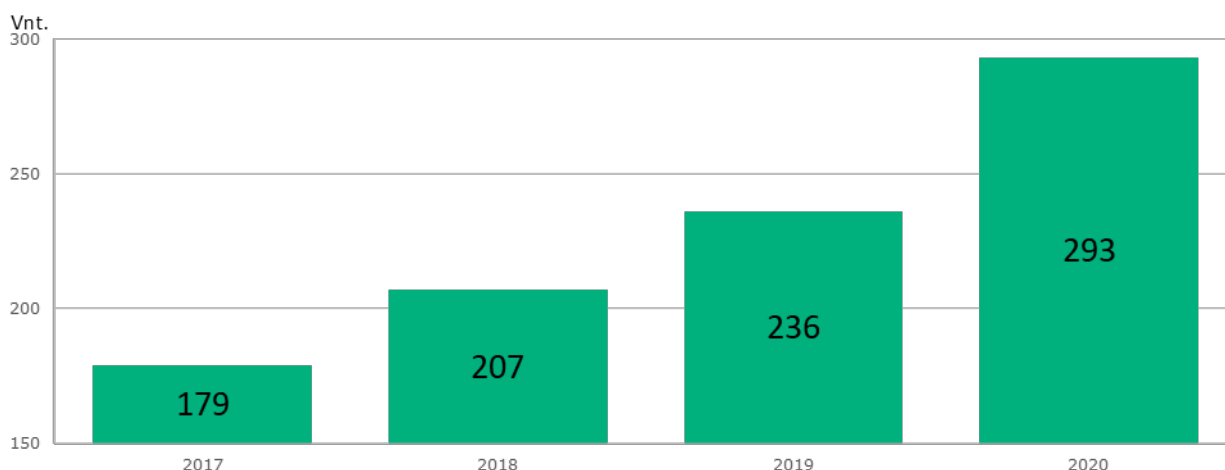
Dėl pinigų plovimo ir teroristų finansavimo (PPTF) prevencijos reikalavimų praktiškai sunkiai būtų įgyvendinamas ir pinigų perlaidos panaudojimas pinigams išmokėti. PPTFPĮ nustatyta, kad MPT gali per kartą išduoti iki 600 Eur neturint dokumento, kuris tinka asmens tapatybei nustatyti. Reguliarus grynųjų pinigų išmokėjimas be tapatybės nustatymo keltų didesnę PPTF riziką. Kadangi iš trečiųjų šalių atvykę asmenys be jų tapatybę patvirtinančių dokumentų būtų laikomi padidintos rizikos klientais, šią riziką valdyti būtų itin sudėtinga. Todėl MPT paprastai neteikia tokių paslaugų.

Sąskaitų atidarymo prieglobsčio prašytojams klausimą padėtų išspręsti įstatymų nuostatų suderinimas. Kartu tikslinga būtų numatyti priemones, kurios praktiškai pašalintų PPTF riziką.

2. Mokėjimo paslaugų teikimo raida ir COVID-19 įtaka

2020 m. pasiekta rodiklio reikšmė, kurią Lietuvos bankas nustatė savo strateginiam tikslui – kurti konkurencingą ir pažangią mokėjimų rinką – vertinti. Šis rodiklis yra mokėjimo negrynaisiais pinigais operacijų skaičius, tenkantis vienam gyventojui per metus. Lietuvos bankas siekė, kad jis būtų 300. Viešai skelbiami duomenys rodo, kad vienam Lietuvos gyventojui 2020 m. teko 293 mokėjimo operacijos tarpininkaujant Lietuvos MPT (žr. 1 pav.). Be to, pridėjus tas mokėjimo operacijas, kurių statistika nėra skelbiama dėl statistinių duomenų konfidencialumo reikalavimų, šis rodiklis 2020 m. šiek tiek viršytų 300. Palyginti su 2019 m., mokėjimų negrynaisiais pinigais skaičius vienam gyventojui per metus padidėjo apie ketvirtadali. Ankstesniais metais šis rodiklis padidėdavo apie 15 proc.

1 pav. Mokėjimų negrynaisiais pinigais operacijos, tekusios vienam Lietuvos gyventojui 2017–2020 m.

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Pastaba: mokėjimai, atlikti naudojantis bankų, kredito unijų, MĮ ir EPI paslaugomis. Dėl duomenų konfidencialumo neįtraukti mokėjimai el. pinigais.

2020 m., palyginti su 2019 m., mokėjimų operacijų skaičius, tarpininkaujant Lietuvoje veikiantiems MPT, išaugo daugiau nei ketvirtadaliu. Lietuvoje 2020 m., tarpininkaujant Lietuvoje veikiantiems MPT, inicijuota 817,8 mln. mokėjimo operacijų, jų vertė – 352,6 mlrd. Eur (žr. 1 lentelę). Pagal mokėjimo operacijų skaičių 78 proc. (2019 m. – 91 %) jų buvo vietinės, t. y. operacijos tarp mokėtojo ir gavėjo, kurių abiejų MPT įsisteigę Lietuvoje, 22 proc. (2019 m. – 9 %) – tarptautinės (žr. 1 lentelę). Palyginti su 2019 m., atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis operacijų skaičius išaugo 32,2 proc. ir 2020 m. sudarė 63,5 proc. (2019 m. – 60,4 %) visų mokėjimo operacijų. Kredito pervedimų skaičius išaugo 16,2 proc.

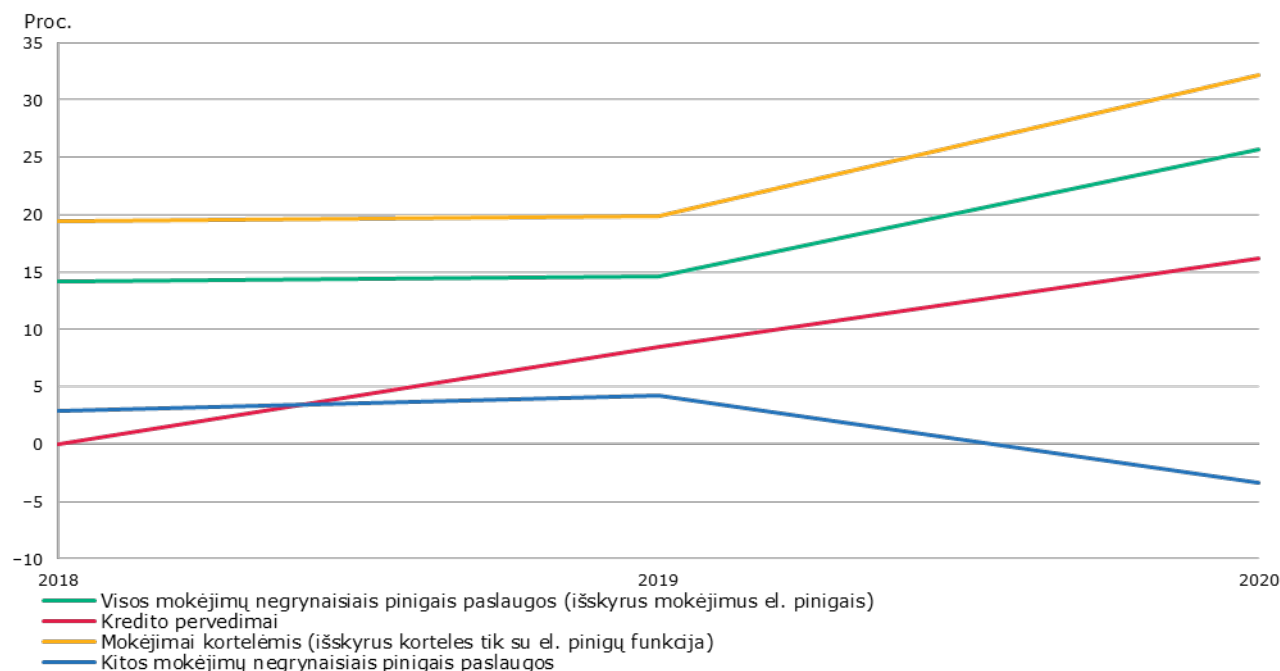
1 lentelė. Lietuvos MPT teiktos mokėjimo paslaugos

Mokėjimo paslaugos	Operacijų skaičius			Operacijų vertė		
	mln. vnt.		pokytis, proc.	mlrd. Eur		pokytis, proc.
	2019	2020		2019	2020	
Visi mokėjimai, atlikti per MPT	650,8	817,8	25,7	284,4	352,6	24,0
Kredito pervedimai	199,4	231,7	16,2	273,4	338,7	23,9
Mokėjimai kortelėmis	393,2	519,7	32,2	7,8	10,4	34,0
Tiesioginis debetas	–	10,1	–	–	0,2	–
Kitos mokėjimo paslaugos	58,2	56,2	–3,4	3,2	3,15	–1,5

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Didesnį mokėjimo operacijų skaičių nulėmė aktyvesnis atsiskaitymas negrynaisiais pinigais, tačiau pagrindinė priežastis yra „Brexitas“. Pasibaigus pereinamajam laikotarpiui dėl finansinių paslaugų teikimo, ES reziduojantys Jungtinės Karalystės MPT klientai „persikėlė“ ir tapo Lietuvoje įsikūrusių EPĮ klientais. Tai parodo ir išaugęs el. pinigų sąskaitų skaičiaus pokytis. 2020 m. pabaigoje, palyginti su 2019 m. pabaiga, jų skaičius padidėjo 6,4, o visas mokėjimo sąskaitų skaičius – 2,4 karto. Be to, padidėjo ir mokėjimo paslaugų metinis augimo tempas: 2020 m., palyginti su 2019 m., mokėjimų kortelėmis skaičius išaugo 32, o bendras mokėjimų negrynaisiais pinigais operacijų skaičius – 26 proc., ankstesniais metais augo lėčiau (žr. 2 pav.).

2 pav. Mokėjimo paslaugų metinis augimo tempas 2018–2020 m.

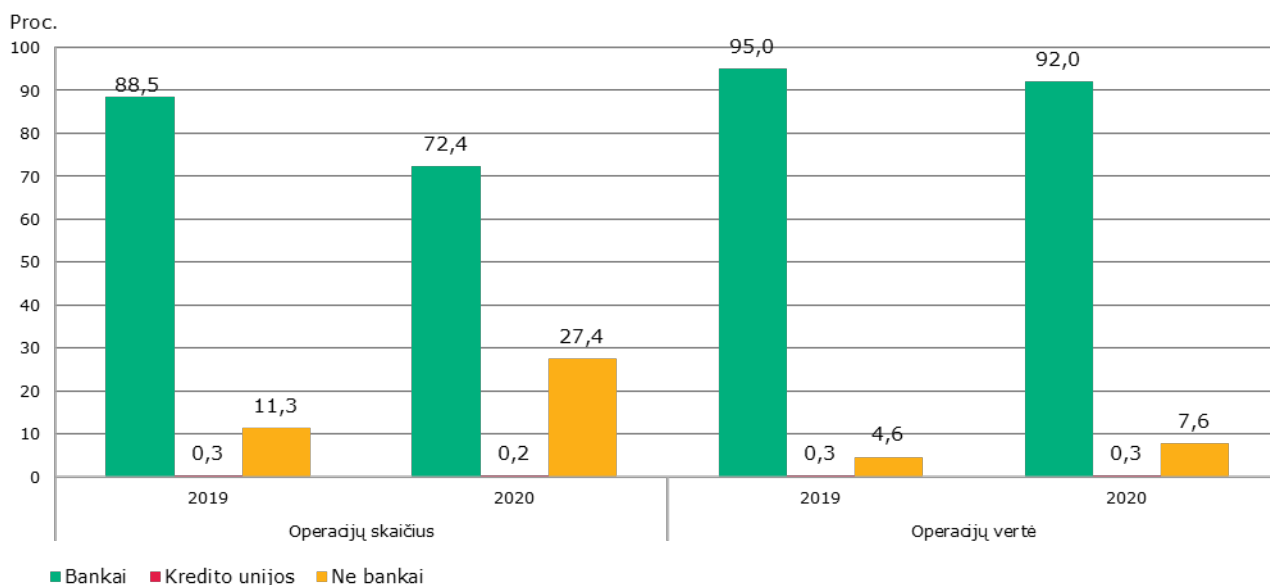

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Lietuvos mokėjimų rinkoje 2020 m. MĮ ir EPĮ dalis reikšmingai išaugo, tačiau vis dar dominuoja bankai. 2020 m. bankų klientai atliko 72,4 proc. (2019 m. – 88,5 %), EPĮ ir MĮ klientai – 27,4 proc. (2019 m. – 11,3 %), o kredito unijų klientai – 0,3 proc. visų mokėjimo operacijų, atliekamų tarpininkaujant Lietuvos MPT (žr. 3 pav.). Bankuose inicijuotos operacijos sudaro 92 proc. visų per

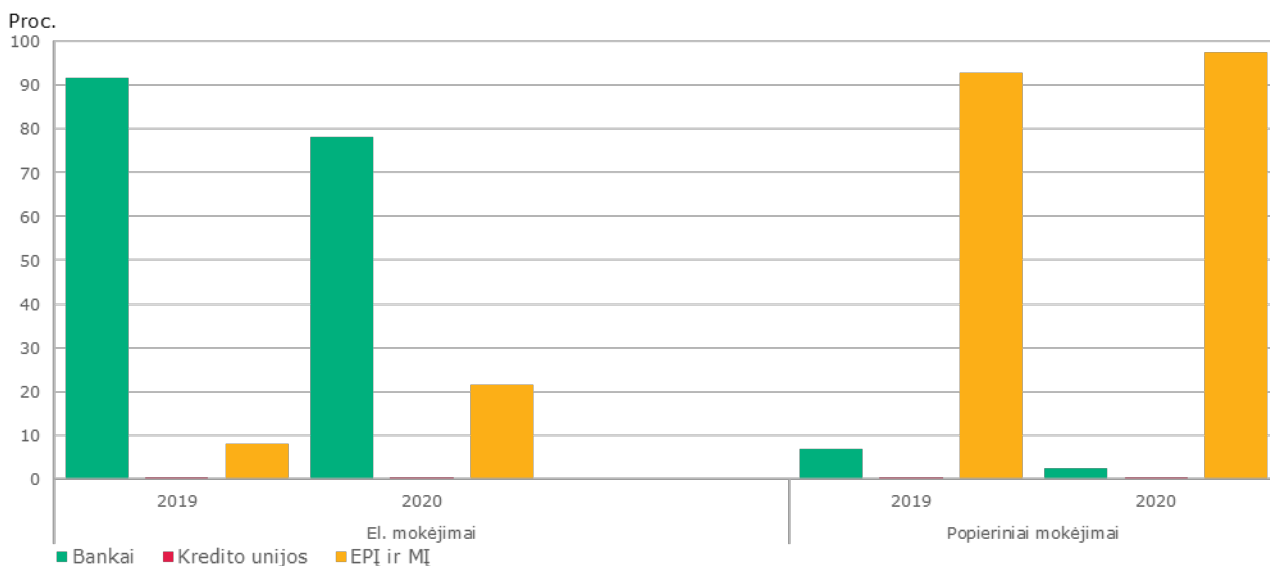
Lietuvos MPT atliktų mokėjimo operacijų vertės. 2020 m. 78 proc. (2019 – 92 %) el. pervedimų skaičiaus sudarė bankuose atliekamos operacijos, o 21 proc. el. pervedimų buvo atliekama per EPĮ ir MĮ. Popieriniai pervedimai (skyruose inicijuoti kredito pervedimai užpildant popierinę formą ir įmokos už paslaugas grynaisiais pinigais), atliekami EPĮ ir MĮ klientų aptarnavimo vietose, sudarė 97, o bankuose – 2 proc. (žr. 4 pav.). Kita dalis teko kredito unijoms.

3 pav. Lietuvos mokėjimų, atliekamų tarpininkaujant MPT, struktūra pagal operacijų skaičių ir vertę

Šaltinis: Lietuvos bankas.

4 pav. El. mokėjimų ir popierinių mokėjimų MPT rinkos dalys

Šaltinis: Lietuvos bankas.

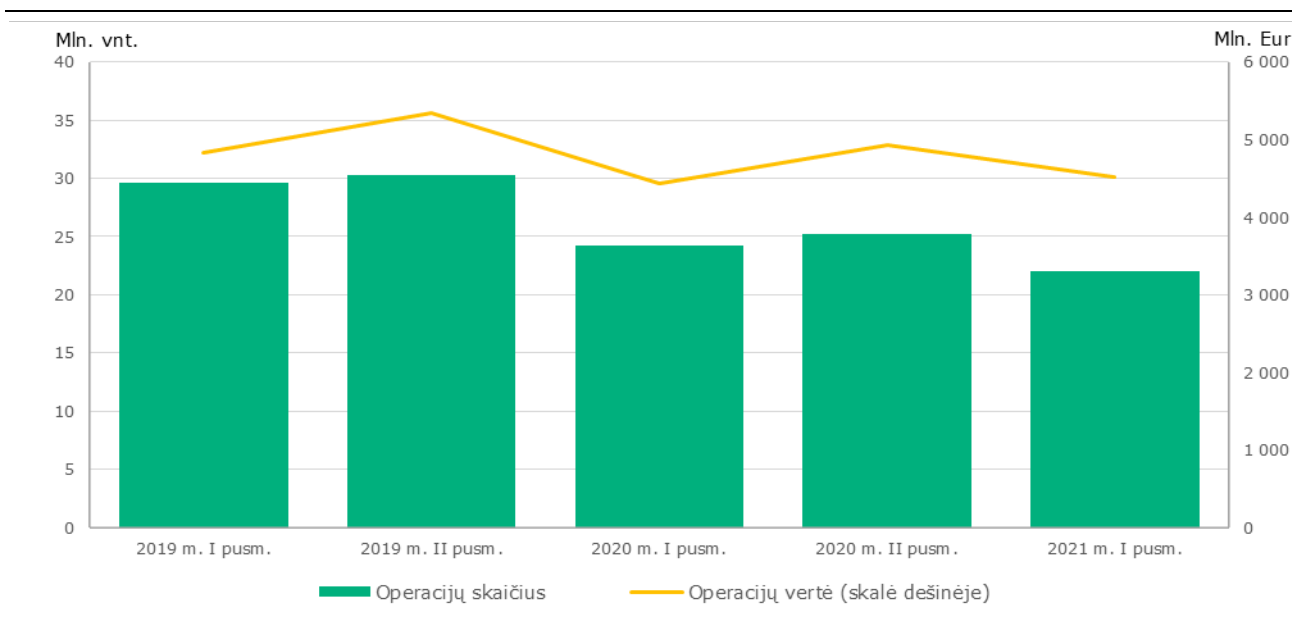
Pastaba: popieriniais mokėjimais laikomi tokie, kai klientas fiziškai pateikia mokėjimo nurodymą MPT popierine forma.

2020 m. pasauliui susidūrus su COVID-19 pandemija ir jai tęsiantis, 2021 m. atsiskaitymo įpročių pokyčiai neaplenkė ir Lietuvos. Karantino reikalavimai ir kiti ribojimai paspartino perėjimą prie skaitmeninės bankininkystės paslaugų, platesnio atsiskaitymų negrynaisiais pinigais naudojimo, bekontakčių ir mobiliųjų mokėjimo technologijų įsisavinimo. Spartesnę el. prekybos plėtrą rodo su ja

susijusių el. atsiskaitymų apimtis. Grynųjų pinigų poreikis atsiskaitymams sumažėjo, nors į apyvartą išleista jų suma padidėjo.

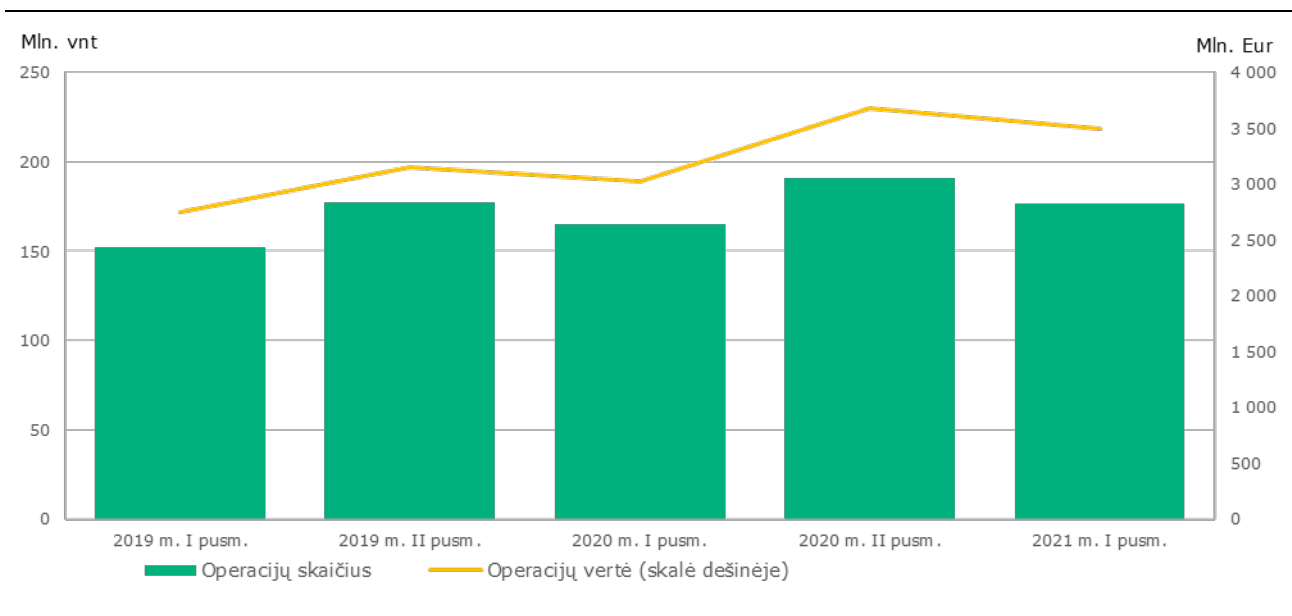
Kortelių turėtojų elgesio pokyčiai buvo pastebimi atsiskaitant kortele prekybos vietose ir pasiimant grynųjų pinigų iš bankomatų – sumažėjo grynųjų pinigų pasiėmimas, padidėjo vidutinė išsigryninama ir atsiskaitymo kortele suma. Atsižvelgiant į grynųjų pinigų poreikio mažėjimą, iš Lietuvos MPT bankomatų grynųjų pinigų pasiėmimo operacijų skaičius 2020 m., palyginti su 2019 m., sumažėjo 17, o operacijų vertė – 8 proc. (žr. 5 pav.). Nors kortelių turėtojai bankomatais naudojami rečiau, vidutinė pasiimama grynųjų pinigų suma padidėjo. Vidutinė grynųjų pinigų pasiėmimo operacijos vertė 2021 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su 2020 m. pirmuoju pusmečiu, padidėjo 12, išaugo ir vidutinė atsiskaitymo kortele, naudojantis kortelių skaitytuvu, operacijos vertė – apie 8 proc. (7 pav.). Atsiskaitymo kortele operacijų skaičius minėtu laikotarpiu padidėjo 7, o vertė – 16 proc. (žr. 6 pav.).

5 pav. Grynųjų pinigų paėmimas iš Lietuvoje įrengtų bankomatų ir kortelių skaitytuvų

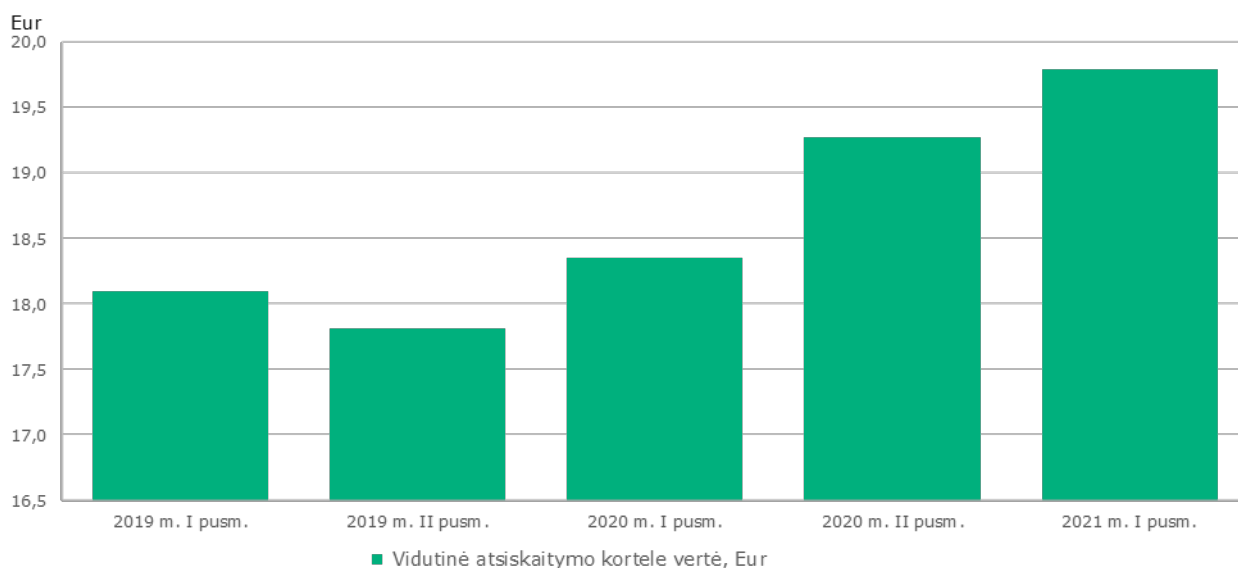
Šaltinis: Lietuvos bankas.

6 pav. Atsiskaitymai mokėjimo kortelėmis Lietuvoje įrengtuose kortelių skaitytuvuose

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

7 pav. Vidutinė atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis Lietuvoje įrengtuose kortelių skaitytuvuose operacijos vertė

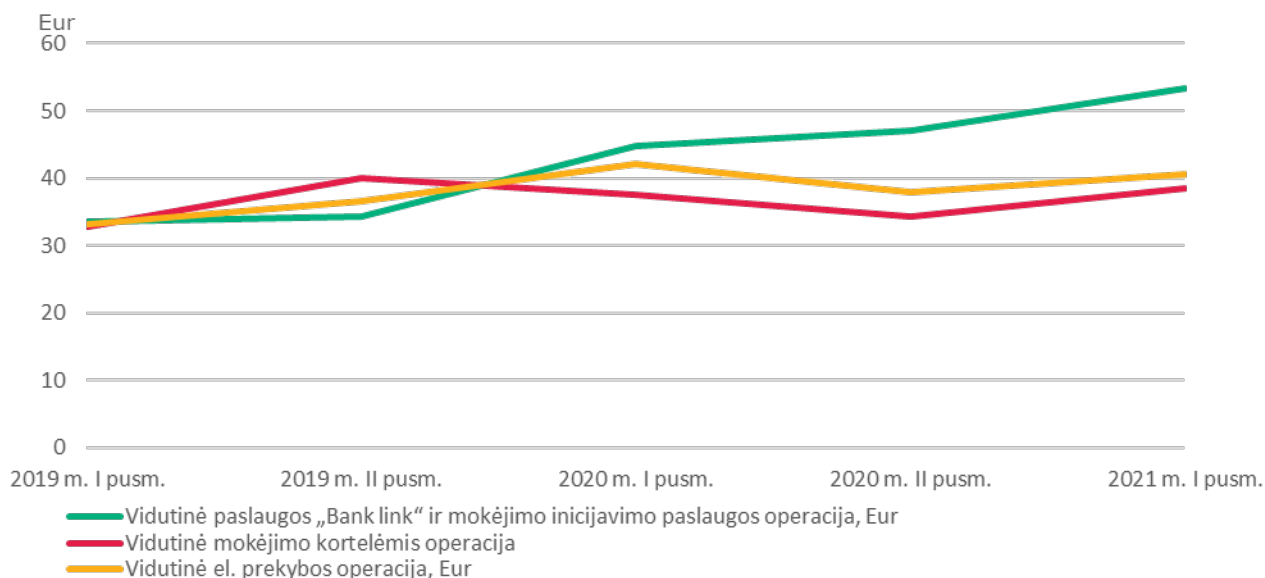

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Dėl pirmosios pandemijos bangos įvesto karantino dauguma plataus vartojimo prekių fizinių parduotuvių turėjo užsidaryti ar apriboti savo veiklą, todėl el. prekyba įgavo didelę reikšmę.

Atitinkamai didėjo atsiskaitymų už el. prekybą operacijų skaičius ir vertė. 2020 m., palyginti su ankstesniais metais, atsiskaitymo operacijų, kurios daugiausia naudojamos atsiskaityti už el. prekybos sandorius (paslauga „Bank link“, mokėjimo inicijavimo paslauga, atsiskaitymas kortele internetu), skaičius išaugo 2,1, o vertė – 2,3 karto. 2021 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su 2020 m. pirmuoju pusmečiu, Lietuvoje veikiančių el. parduotuvių vidutinė el. prekyboje vykdomų atsiskaitymų vertė išaugo 19 proc. Pirkėjai atsiskaitymams internetu ne tik užsienio, bet ir lietuviškose internetinėse parduotuvėse vis dažniau naudojo mokėjimo korteles. Atsiskaitymų internetu kortelėmis operacijų skaičius 2021 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su ankstesnių metų tuo pačiu laikotarpiu, padidėjo 4,5 karto, o vidutinė operacijos suma – 56 proc. (žr. 8 pav.).

8 pav. Vidutinė el. prekybos operacijos suma

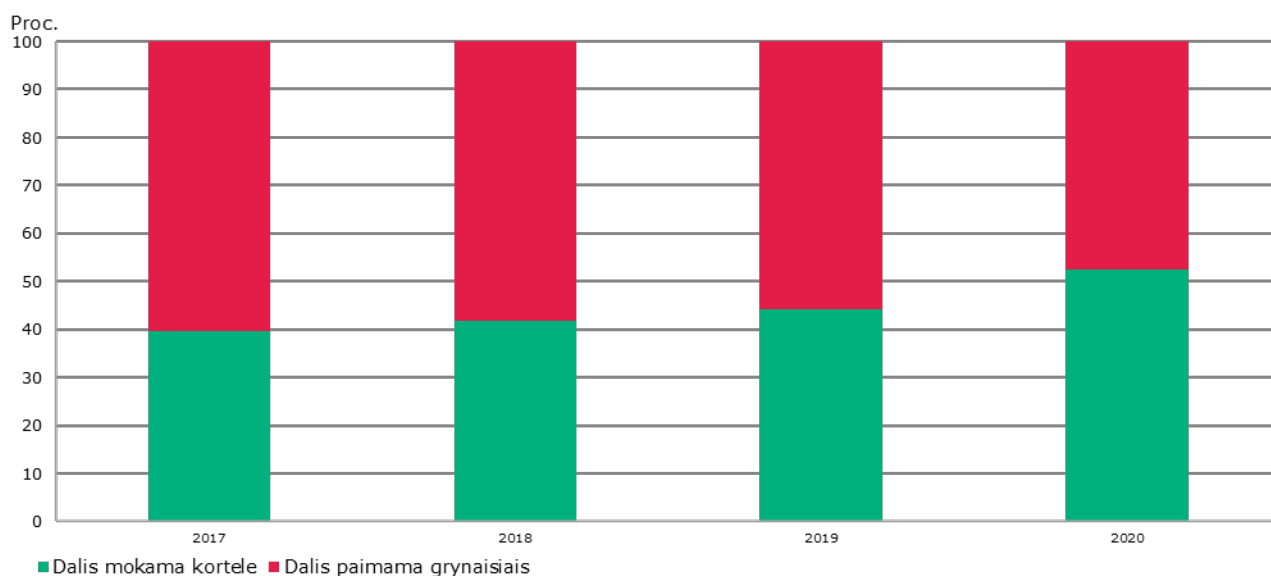

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Be el. prekybos pokyčių ir padidėjusios apimties, keitėsi ir daugiau vartotojų įpročių. MPT pateikiama informacija rodo, kad gyventojai vis dažniau renkasi skaitmenines sąskaitos tvarkymo ir atsiskaitymo priemones. Mobiliosiomis programėlėmis per pandemiją pradėjo naudotis 13 proc. daugiau vartotojų³.

Atsiskaitant mokėjimo kortele išleistos sumos ir naudojant kortelę pasiimtos grynujų pinigų sumos struktūra 2017–2020 m. atskleidžia, kad 2020 m. mokėjimo kortelių naudojimo tendencijos keitėsi. Mokėjimo kortelės pradėtos dažniau naudoti atsiskaitymams, o ne gryniesiems pinigams pasiimti. Atsiskaitymų mokėjimo kortele dalis kiekvienais metais didėjo, o 2020 m., palyginti su 2019 m., išaugo 9 proc. punktais – iki 53 proc. (žr. 9 pav.).

9 pav. Atsiskaitant mokėjimo kortele išleistos sumos ir naudojant kortelę pasiimtos grynujų pinigų sumos struktūra 2017–2020 m.

Šaltinis: Lietuvos bankas.

³ <https://www.seb.lt/naujienos/2021-06-08/pandemijos-itaka-kaip-pasikeite-gyventoju-pirkimo-ir-atsiskaitymo-iprociai->.

3. CBDC ir skaitmeninis euras

Centrinio banko skaitmeninės valiutos (CBDC) tema tapo viena aktualiausių tarp centrinių bankų nagrinėjant besikeičiančią mokėjimų infrastruktūrą ir jos perspektyvas. Besidominčių CBDC centrinių bankų dalis kasmet auga: nuo 2017 m. padidėjo trečdaliu, o 2020 m. 86 proc. TAB apklaustų centrinių bankų analizavo CBDC⁴. 2020 m. taip pat žymi proveržį, nes buvo išleisti pirmieji centrinių bankų skaitmeniniai pinigai: Bahamų centrinis bankas išleido skaitmeninę Bahamų dolerio versiją⁵, Kambodžos centrinis bankas sudarė galimybę mokėjimams skaitmeniniais Kambodžos rieliais, o Kinija tęsia skaitmeninio juanio bandomąsias programas didžiuosiuose miestuose (iki 2021 m. birželio pabaigos Kinijoje buvo atidaryta daugiau nei 24 mln. el. piniginių ir įvykdyta daugiau nei 70 mln. mokėjimų⁶). CBDC spektrą papildė ir Eurosistema, pradėdama dvejų metų skaitmeninio euro projekto tiriamąjį etapą. Matoma tendencija, kad nuo nacionalinių kompetencijų gilinimo centriniai bankai pereina prie tarptautinių formatų, siekdami įvertinti tarptautinius CBDC aspektus – sąveiką tarp skirtingų šalių CBDC, tarptautinių mokėjimų efektyvumą, įvairių socialinių grupių įtrauktį ir kt.⁷ Centriniai bankai aktyviai eksperimentuoja siekdami neatsilikti nuo technologinio proveržio ir, atsižvelgdami į tai, formuoti mokėjimų politiką. Centrinio banko pinigų vaidmuo kinta intensyviai besivystančioje mokėjimų rinkoje, ypač kai technologijos ir inovacijos skatina privačias skaitmeninių valiutų iniciatyvas ir didėja pažangių mokėjimų priemonių pasirinkimas, o vartotojai vis dažniau linksta išbandyti naujoves.

Eurosistema aktyviai nagrinėja skaitmeninio euro perspektyvas. 2020 m. spalio mėn. Eurosistema išleido pirmąją ataskaitą apie skaitmeninį eurą⁸. Joje apibrėžė svarbiausius CBDC išleidimo aspektus, tarp kurių numatomi įvairūs scenarijai, kurie paskatintų skaitmeninio euro išleidimą, aptariamoms galimos rizikos, teisiniai klausimai, funkcinės ir techninės dizaino galimybės. Be to, ECB visose euro zonos šalyse organizavo viešą konsultaciją, į kurią atsakiusieji svarbiausiomis skaitmeninio euro savybėmis įvardijo privatumą, saugumą ir galimybę atsiskaityti visoje euro zonoje⁹. Dalis euro zonos NCB atliko technologinius eksperimentus siekdami įvertinti įvairius skaitmeninio euro dizaino aspektus ir technologines galimybes. Galiausiai ECB valdančioji taryba nusprendė išsamiai išnagrinėti skaitmeniniam eurui įgyvendinti būtinus klausimus, tam inicijavo tiriamąjį skaitmeninio euro projekto etapą, kuris truks dvejus metus, jo metu bus sprendžiami skaitmeninio euro poreikio, funkcionalumo ir teisiniai klausimai, bus apibrėžiamas veiklos modelis. Tiriamasis etapas skirtas visapusiškai analizei, po kurios Valdančioji taryba spręs, ar išleisti skaitmeninį eurą vartotojų ir verslo atsiskaitymams.

2020–2021 m. sandūroje euro zonos NCB atlikti techniniai eksperimentai parodė, kad iš esmės skaitmeniniam eurui įgyvendinti technologinių apribojimų nėra. Nuo 2020 m. rugsėjo mėn. euro zonos centrinių bankų aukšto lygio CBDC darbo grupė tyrė skaitmeninio euro galimybes keturiomis kryptimis: mokėjimo operacijų vykdymas pasitelkiant skirtingas technologijas; privatumo ir pinigų plovimo prevencijos įgyvendinimo būdai; skaitmeninių eurų apyvartos valdymas ir prieiga galutiniams vartotojams. Lietuvos bankas prisidėjo prie mokėjimo operacijų vykdymo eksperimento, juo siekė patikrinti centralizuotų ir decentralizuotų mokėjimo sistemų sąveiką¹⁰ bei dvejų lygių modelio¹¹ pritaikomumą mokėjimų skaitmeniniu euru infrastruktūrai. Lietuvos bankas sėkmingai atliko mokėjimus

⁴ <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap114.pdf>.

⁵ <https://www.sanddollar.bs/>.

⁶ <http://www.pbc.gov.cn/en/3688110/3688172/4157443/4293696/2021071614584691871.pdf>.

⁷ TAB inovacijų centrai Honkonge, Singapūre ir Šveicarijoje orientuojasi į tarptautinius CBDC prototipus: <https://www.bis.org/topic/fintech/hub/programme.htm>.

⁸ <https://www.lb.lt/lt/naujienos/netrukus-ant-diskusiju-stalo-skaitmeninis-euras>.

⁹ Plačiau žr.: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/visuomene-ir-specialistai-skaitmenini-eura-labiausiai-vertintu-del-privatumo>.

¹⁰ Buvo testuojama integracija tarp centralizuotai valdomos mokėjimų sistemos (TIPS) ir paskirstytųjų duomenų technologijos pagrindu veikiančių sistemų (NEM, *Hyperledger Besu* ir *Fabric*, *Tezos*).

¹¹ Dvejų lygių modelis šiame eksperimente reiškia, kad skaitmeniniai eurai yra išleidžiami centralizuotai valdomoje sistemoje ir toliau yra paskirstomi kitoms mokėjimų sistemoms, kuriose jais atsiskaito vartotojai.

skaitmeniniu euru iš modifikuotos LBCOIN¹² sistemos į kitų eksperimente dalyvavusių euro zonos centrinių bankų skaitmeninio euro eksperimentines sistemas ir parodė, kad dviejų lygių modelis galėtų būti taikomas atsiskaitymams skaitmeniniu euru. Tyrimas atskleidė, kad naudojamų mokėjimo sistemų tipų įvairovė galėtų padidinti techninį visos infrastruktūros atsparumą ir prieinamumą, o trečiųjų šalių paslaugų teikėjai galėtų patogiai prisijungti prie bet kurios iš skaitmeninio euro sistemų naudodamiesi vienoda prieiga. Tai atveria galimybių teikti įvairias su skaitmeniniu euru susijusias paslaugas, pavyzdžiui, naudoti atsiskaitymui prekybos vietose kaip naudojamos mokėjimo kortelės, formuoti vadinamuosius išmanius mokėjimus, vartotojams užtikrinamas didesnis prieinamumas įvairias mokėjimo sistemas integravus į vieną infrastruktūrą.

Skaitmeninis euras, kaip ir bet kuri CBDC, neišvengiamai taps konkurentu gryniesiems pinigams ir privačių subjektų teikiamoms mokėjimo priemonėms (pvz., mokėjimo kortelėms).

Daugelyje mokėjimo rinkų nusistovėjęs tam tikras santykis tarp mokėjimų grynaisiais pinigais ir mokėjimų negrynaisiais pinigais naudojant įvairias mokėjimo priemones. Jį daugiausia lemia tarpusavyje susiję elementai – naudotojų įpročiai, rinkos dydis, privačių subjektų iniciatyvos, reguliavimas ir prieinama infrastruktūra. Mokėjimų skaičius ekonomikoje priklauso nuo jos dydžio ir ekonominio aktyvumo. Dėl naujų mokėjimo priemonių atsiradimo mokėjimų nepadaugėja, jos nukonkuruoja ir pakeičia dalį kitų mokėjimo priemonių arba jų nepakeičia. Todėl tuo atveju, jei CBDC būtų plačiai naudojama kaip grynųjų pinigų ir privačių mokėjimo priemonių papildinys, neišvengiamai perimtų dalį kitų mokėjimo priemonių mokėjimo srautų.

Siekiant, kad skaitmeninis euras taptų plačiai prieinama mokėjimo priemone, jis turi būti išleidžiamas su įtraukiu veiklos modeliu. Skaitmeninis euras bus lyginamas su privačių subjektų teikiamais atsiskaitymo sprendimais (mokėjimo kortelėmis, mobiliaisiais mokėjimais, skaitmeninėmis pinigėmis ir pan.). Skaitmeninių mokėjimo priemonių naudojimas pagrįstas tuo, kad verslo subjektai pasirengia priimti tokias priemones atsiskaitymams, naudojami šias paslaugas užtikrinančiais MPT ir moka jiems komisinį atlyginimą. Mokėtojai taip pat yra šias mokėjimo priemones išduodančių MPT klientai, nori ir geba naudotis tomis priemonėmis, moka savo MPT už paslaugas. Išleisdama skaitmeninį eurą Eurosystema turės atsižvelgti į egzistuojančius MPT verslo modelius, taikomus komisinio atlyginimo už privačių mokėjimo priemonių priėmimą dydžius, kad verslininkai būtų suinteresuoti priimti skaitmeninį eurą ir taip užtikrinti jo prieinamumą. Kartu bus svarbu neiškreipti konkuravimo sąlygų. Kartu yra lūkestis, kad už bazinės atsiskaitymo skaitmeniniu euru paslaugas mokėtojai neturėtų mokėti. Būtina suderinti skaitmeninio euro, kaip viešosios gėrybės, aspektus su sąžiningo konkuravimo sąlygomis – tai yra vienas svarbiausių klausimų, į kurį turės būti atsakyta tiriamojo skaitmeninio euro projekto etapo metu.

¹² <https://www.lb.lt/lt/skaitmenine-kolekcine-moneta-lbcoin>.

4. Strateginiai ES institucijų siekiai mokėjimų srityje

Eurosistemos mažmeninių mokėjimų strategijoje suformuluotus kriterijus dėl europinės šaknis turinčio mažmeninių mokėjimų priemonių valdytojo iš esmės atitinka didžiųjų ES bankų

sukurta Europos mokėjimų iniciatyvos asociacija. ECB paskelbė dokumentą, kuriame išdėstomi Eurosistemos anksčiau komunikuoti strateginiai tikslai mažmeninių mokėjimų srityje¹³. Vienas svarbiausių siekių yra atsiradimas europinės mokėjimo priemonės, kuri būtų naudojama gyventojų atsiskaitant už prekes bei paslaugas fizinėse vietose ir internetu (angl. *point of interaction*, POI), atsiskaitant tarpusavyje ir pasiimant grynųjų pinigų. Tai turėtų būti rinkos dalyvių teikiama priemonė, kuri būtų naudojama visoje ES ir suteiktų vienodą patirtį vartotojams, būtų patogi ir nebrangi, užtikrintų saugumą ir efektyvumą, turėtų europinį prekės ženklą ir valdymą, o ilguoju laikotarpiu priimama ir visame pasaulyje. Vertinama, kad Europos mokėjimų iniciatyvos (EPI) asociacijos numatomas siūlyti mokėjimo priemonių rinkinys atitinka visus šiuos Eurosistemos siekius.

Eurosistema siekia ir visuotinio momentinių mokėjimų įgyvendinimo ES pirmiausia parengdama savo mokėjimų infrastruktūrą.

Iki 2021 m. pabaigos Eurosistemos teikiama TARGET2 momentinių mokėjimų vykdymo paslauga (TIPS) užtikrins visuotinį pasiekiamumą euro zonoje momentinius mokėjimus teikiantiems MPT. Kiekvieno momentinius mokėjimus eurais teikiančio MPT klientas galės atlikti momentinį mokėjimą kito tokią paslaugą teikiančio MPT klientui. Tai vienas iš pagrindų siekiant, kad momentiniai mokėjimai taptų nauja norma, tačiau tam pasiekti reikia ir rinkos dalyvių, ir ES, ir nacionalinių institucijų veiksmų.

2020 m. paskelbusi komunikatą dėl ES mažmeninių mokėjimų strategijos, EK daug dėmesio skyrė momentinių mokėjimų plėtros klausimui. Siekdama išsiaiškinti svarbiausius veiksnius, kurie lemtų momentinių mokėjimų platesnį naudojimą atliekant mokėjimą ar atsiskaitant įvairiose situacijose (kai asmuo moka asmeniui, prekybos ir paslaugų vietose, įmonių tarpusavio atsiskaitymams ir pan.), EK 2021 m. atliko dvi konsultacijas – tikslinę ir viešą. Tikslinė konsultacija vyko su MPT ir su momentiniais mokėjimais susijusių techninių paslaugų teikėjais. Konsultacijų ir susitikimų su suinteresuotosiomis šalimis metu surinkta medžiaga analizuojama, jos pagrindu EK pasiūlys tolesnius veiksmus, kurie gali apimti ir reguliacines iniciatyvas. Visuotinis momentinių mokėjimų įdiegimas ES vertinamas kaip priemonė siekiant atviros strateginės autonomijos.

Mokėjimo paslaugų direktyva (PSD2) susijusi su daugeliu EK mažmeninių mokėjimų strategijos elementų, todėl jos išsami peržiūra turėtų būti prioritetas. PSD2 yra bene pagrindinis teisės aktas, nubrėžiantis mokėjimo paslaugų teikimo ES sąlygas. Todėl, siekiant peržiūrėti vartotojų apsaugai skirtas priemones, siekiant mokėjimo operacijų saugumo didinimo, tarptautinių mokėjimų vykdymo gerinimo, pirmiausia tikslinga neatidėlioti diskusijų dėl PSD2. Be to, šios diskusijos būtų laiku sprendžiant dėl Elektroninių pinigų direktyvos¹⁴ sujungimo su PSD2 ir derinant mokėjimo paslaugų teikimui aktualias nuostatas svarstomuose reglamentų MiCA¹⁵ ir DORA¹⁶ pasiūlymuose. Iš visų galimų priemonių, įgyvendinant mažmeninių mokėjimų strategiją, teisinės iniciatyvos gali būti veiksmingiausia priemonė.

¹³

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.eurosystemretailpaymentsstrategy~5a74eb9ac1.en.pdf?819e76c55e01ed236dac589f980189a2>.

¹⁴ 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/110/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros, iš dalies keičianti Direktyvas 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti Direktyvą 2000/46/EB.

¹⁵ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl kriptoturto rinkų, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2019/1937: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0593&from=EN>.

¹⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl skaitmeninės veiklos atsparumo finansų sektoriuje, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 1060/2009, (ES) Nr. 648/2012, (ES) Nr. 600/2014 ir (ES) Nr. 909/2014: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0595&from=EN>.

EK paskelbė siūlymus ir dėl kitų EK mažmeninių mokėjimų strategijos įgyvendinimui svarbių sričių. Skaitmenizacijos plėtrai labai svarbus skaitmeninis asmenų identifikavimas, kuris užtikrina saugų paslaugų teikimą nuotoliniu būdu. EK pateikė pasiūlymus dėl europinės skaitmeninio identifikavimo sąrangos¹⁷, jais pagerinama eIDAS¹⁸ reglamente nustatyta el. atpažinties tvarka ES. Nauja sąranga turėtų sudaryti daugiau galimybių skaitmeninės atpažinties panaudojimui gaunant paslaugas kitose ES valstybėse narėse. Kita ES iniciatyva yra kiek galima labiau suderinti PPTF prevencijos reikalavimus¹⁹ tarp ES valstybių narių. Tai gali užtikrinti kliento pažinimo reikalavimų suderinimą tarp valstybių narių, dėl to ta pati informacija gali būti naudojama visose ES valstybėse narėse užmezgant dalykinius santykius dėl finansinių paslaugų. Dėl to atsirastų daugiau galimybių teikti mokėjimo paslaugas kitose ES valstybėse narėse.

2 intarpas. Jurisdikcijos sprendimai

2020 m. lapkričio 11 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) nusprendė, kad mokėjimo kortelėje įdiegta keitimosi duomenimis trumpu atstumu (NFC) funkcija, kuri naudojama bekontakčiams mokėjimams, pati savaime yra mokėjimo priemonė. Iš esmės buvo svarstomas klausimas, ar NFC funkcijos naudojimas savaime gali būti laikomas nepersonalizuotomis procedūromis, kaip tai suprantama pagal PSD2 4 straipsnio 14 punktą, vadinasi, ir mokėjimo priemone šios direktyvos taikymo tikslais. Atsakydamas į šį klausimą, ESTT padarė išvadą, kad PSD2 4 straipsnio 14 punktas turi būti aiškinamas taip, kad šioje nuostatoje apibrėžta mokėjimo priemone laikoma daugiafunkcėje personalizuotoje mokėjimo kortelėje įdiegta NFC funkcija, leidžianti atlikti mažos vertės mokėjimus, nurašomus iš su šia kortele susietos mokėjimo sąskaitos. ESTT taip pat patikslino mokėjimo priemonės anoniminio naudojimo reikšmę, kai kalbama apie NFC funkciją. ESTT pažymėjo, kad NFC funkcijos naudojimas mažoms sumoms mokėti yra anoniminis naudojimas, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 63 straipsnio 1 dalies b punktą, net ir tuo atveju, jei šią funkciją turinti kortelė susieta su konkrečiu kliento mokėjimo sąskaita, kadangi MPT negali įsitikinti, kas iš tikrųjų naudojosi mokėjimo kortele. ESTT teigimu, atsižvelgiant į PSD2 nustatytas taisykles, nuoseklu, kad klientas, nusprendęs pasinaudoti supaprastinta mokėjimo priemone be tapatybės nustatymo poreikio, atlikdamas mažos vertės mokėjimus, kaip antai NFC funkcija, turi būti laikomas sutikusių su galimais sutartyse numatomais MPT atsakomybės ribojimais, leidžiamais pagal šią nuostatą²⁰.

Be to, ESTT nurodė, kad MPT negali vengti savo atsakomybės už neleistinas mažos vertės operacijas savo bendrosiomis sąlygomis, paprasčiausiai teigdamas, kad blokuoti mokėjimus naudojantis NFC funkcija būtų techniškai neįmanoma. Šioje byloje ESTT taip pat pasisakė, kad PSD2 3 straipsnio 1 dalies a punktas turi būti aiškinamas taip, kad MPT, kuris ketina remtis šioje nuostatoje numatyta išimtimi, negali apsiriboti tvirtinimu, kad neįmanoma blokuoti atitinkamos mokėjimo priemonės arba užkirsti kelią tolesniam jos naudojimui, nors, atsižvelgiant į objektyvų turimų techninių žinių lygį, tokio negalėjimo negalima įrodyti.

2021 m. sausio 26 d. ESTT sujungtose bylose C-422/19 et C-423/19 priėmė sprendimą, kad euro zonos valstybė narė gali įpareigoti viešojo administravimo įstaigą priimti mokėjimus grynaisiais pinigais, tačiau taip pat gali apriboti tokią mokėjimo galimybę dėl visuomeninių priežasčių. Toks apribojimas gali būti pateisintas, pavyzdžiui, kai dėl labai didelio paslaugomis besinaudojančių asmenų skaičiaus mokėjimai grynaisiais pinigais gali lemti nepagrįstas viešojo administravimo įstaigos išlaidas. Be to, ESTT nurodė, kad valiutos vienetu išreikštos mokėjimo priemonės kaip „teisėtos mokėjimo priemonės“ sąvoka reiškia,

¹⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_2663.

¹⁸ 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 910/2014 dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje, kuriuo panaikinama Direktyva 1999/93/EB.

¹⁹ https://ec.europa.eu/info/publications/210720-anti-money-laundering-counteracting-financing-terrorism_en.

²⁰ https://www.lat.lt/data/public/uploads/2020/12/estt_2020_lapkritis.pdf.

kad apskritai negalima atsisakyti priimti šios mokėjimo priemonės tuo pačiu valiutos vienetu išreikštai skolai padengti. Pažymėtina, kad EK darbo grupė nagrinėja grynųjų pinigų, kaip teisėtos mokėjimo priemonės, statusą.

2021 m. rugsėjo 2 d. ESTT priėmė sprendimą byloje C 377/20, kurioje buvo nagrinėjami esminiai prejudiciniai klausimai dėl Direktyvos 2007/64 58 straipsnio ir 60 straipsnio (šiuo metu galiojančios PSD2 71 straipsnio bei 73 straipsnio atitikmenys) aiškinimo ir taikymo. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas iš esmės siekė išsiaiškinti, ar Direktyvos 2007/64 58 straipsnis ir 60 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinami taip, kad pagal jį neautorizuotų arba netinkamai įvykdytų mokėjimo operacijų atveju taikoma išimtinės paslaugų teikėjo atsakomybės sistema, pagal kurią dėl tų pačių faktinių aplinkybių negali būti pareikštas joks bendrosios teisės normomis grindžiamas ieškinys dėl to, kad tas paslaugų teikėjas neįvykdė pagal nacionalinę teisę jam nustatytų pareigų, visų pirma tuo atveju, jeigu mokėjimo paslaugų vartotojas per tryliką mėnesių nuo sumos nurašymo neinformavo mokėjimo paslaugų teikėjo apie tai, kad mokėjimo operacija buvo nesankcionuota arba įvykdyta netinkamai. ESTT sprendime nurodė, kad 58 straipsnis ir 60 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiama mokėjimo paslaugų vartotojui remtis šių paslaugų teikėjo atsakomybe pagal kitą atsakomybės sistemą nei numatytoji šiose nuostatose, kai šis vartotojas neįvykdė minėtame 58 straipsnyje numatytos pareigos pranešti. Pažymima, kad Direktyvos 2007/64 60 straipsnio 1 dalyje ir šios direktyvos 58 ir 59 straipsniuose numatyta mokėjimo paslaugų teikėjų atsakomybės sistema buvo visiškai suderinta, todėl valstybės narės negali taikyti lygiagrečios atsakomybės sistemos dėl to paties įvykio²¹.

²¹

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=245540&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=40594035>.

5. CENTROLink veikla

Su mokėjimo sistema CENTROLink Lietuvos bankas prisideda prie Eurosistemos mažmeninių mokėjimų strategijos²² įgyvendinimo. Svarbi jos dalis yra inovacijų ir skaitmenizacijos skatinimas Europos mokėjimų ekosistemoje. Šioje srityje svarbus vaidmuo tenka nebankiniams MPT. EPĮ ir MĮ suteikiama prieiga prie mokėjimo sistemos CENTROLink per Lietuvos banką užtikrina šioms įstaigoms SEPA mokėjimo priemonių pasiekiamumą. Suteikdamas prieigą prie mokėjimo sistemos, Lietuvos bankas vadovaujasi neutralumo principu – prieiga suteikiama visoms nustatytus kriterijus atitinkančioms įstaigoms iš bet kurios EEE šalies ir vienodomis sąlygomis. Be Lietuvoje licencijuotų mokėjimo paslaugas teikiančių įstaigų, 2021 m. pirmojo pusmečio pabaigoje CENTROLink sistemoje veikė MPT iš 16 EEE šalių. Per 2021 m. pirmąjį pusmetį prie mokėjimo sistemos CENTROLink prisijungusiems Lietuvoje licencijuotiems MPT, teikiantiems paslaugas ne tik Lietuvoje, teko 61, kitose EEE šalyse licencijuotiems MPT – 39 proc. visų CENTROLink įvykdytų mokėjimų.

Mokėjimo sistema CENTROLink palaiko momentinių mokėjimų plėtros tempą šalyje ir už jos ribų. Tinkamai pasirenkę MPT gauna prieigą vykdyti ir gauti mokėjimus pagal SEPA momentinių kredito pervedimų schemą²³. 2021 m. birželio pabaigoje 31 (prieš metus – 10) CENTROLink besinaudojantis MPT vykdė momentinius mokėjimus. 2021 m. pirmąjį pusmetį CENTROLink įvykdytų momentinių mokėjimų skaičius buvo 27 mln. – tai yra apie 7 kartus daugiau nei per 2020 m. atitinkamą laikotarpį. Momentinių mokėjimų dalis tarp visų mokėjimo sistemoje CENTROLink įvykdytų kredito pervedimų pagal SEPA schemas 2020 m. liepos mėn. sudarė apie 23 proc.²⁴, o jau tų pačių metų pabaigoje pasiekė 40 proc. Momentinių mokėjimų dalis beveik visais 2021 m. mėnesiais viršijo 40 proc. ir rugsėjo mėn. pasiekė beveik pusę visų CENTROLink įvykdytų kredito pervedimų. Panašūs ir tarp šalies MPT įvykdomų momentinių mokėjimų²⁵ rodiklio dydžiai. 2020 m. momentinių mokėjimų dalis tarp visų SEPA kredito pervedimų didėjo nuo 30 proc. (liepos mėn.) iki 37 proc. (gruodžio mėn.), o 2021 m. sausio–rugsėjo mėn. svyravo tarp 42–46 proc.

Atsižvelgdamas į CENTROLink paslaugų plėtrą bei didelį MPT susidomėjimą, Lietuvos bankas toliau stiprina tiek naujų, tiek ir esamų per Lietuvos banką prieigą įgyjančių MPT kontrolę. Griežčiau vertinama šių įstaigų veikla, jų akcininkų ir vadovų reputacija, atvejai, kai įstaigoms ar vadovams pritaikomos poveikio priemonės. Nors kasmet prie CENTROLink prisijungia nemažai naujų MPT, tačiau, vertinant riziką, dalis prašymų yra atmetama. Per 2021 m. pirmąjį pusmetį nebuvo patenkinti 7 mokėjimo įstaigų prašymai prisijungti prie CENTROLink mokėjimo sistemos. Mokėjimo sistema besinaudojančių MPT skaičius nuo 2021 m. pradžios padidėjo 11 ir birželio pabaigoje buvo 147 (prieš metus – 120). Jau veikiančių sistemoje ir mokėjimo paslaugas teikiančių įmonių veikla ir mokėjimai atidžiai stebimi, o kilus abejonių dėl operacinės ir pinigų plovimo rizikos valdymo priemonių tinkamumo, paslaugos gali būti stabdomos arba apskritai nutraukiamos. Dėl minėtų ir kitų priežasčių prieigos prie sistemos nuo 2016 m. neteko 12 įstaigų, iš jų 2 buvo atjungtos per 2021 m. pirmąjį pusmetį.

Lietuvos banko mokėjimo sistemos CENTROLink paslaugų ir su mokėjimais susijusios Lietuvos banko teikiamos pakaitinių identifikatorių paieškos paslaugos²⁶ (angl. *Proxy Lookup Service*,

²²

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.eurosystemretailpaymentsstrategy~5a74eb9ac1.en.pdf?819e76c55e01ed236dac589f980189a2>.

²³ Europos mokėjimų tarybos valdoma schema (angl. *SEPA Instant Credit Transfer*).

²⁴ Ši dalis skaičiuojama momentinių mokėjimų, įvykdytų pagal SEPA momentinių kredito pervedimų schemą, skaičių padalijant iš pagal šią ir įprastą SEPA kredito pervedimų schemą įvykdytų mokėjimų skaičių sumos. Kredito pervedimai eurais SEPA erdvėje gali būti vykdomi pagal pasirinktą iš šių schemų, todėl šios dalies skaičiavimas parodo, kiek įprastus SEPA kredito pervedimus keičia SEPA momentiniai kredito pervedimai.

²⁵ Pagrindiniai Lietuvoje veikiantys bankai SEPA įprastus ir momentinius kredito pervedimus vykdo per europinio masto mokėjimo sistemas STEP2-T ir RT1, nesinaudodami CENTROLink.

²⁶ Paslauga sukurta mokėjimų nurodymų (SEPA kredito pervedimų ir SEPA momentinių kredito pervedimų) inicijavimui supaprastinti, kai MPT klientai panaudoja mobiliųjų įrenginių kontaktų knygutėse saugomą informaciją. Paslaugos esmė – pateikti mokėjimo nurodyme gavėjo sąskaitos numerį (IBAN formatu) pagal mokėjimo nurodymo iniciatoriui žinomą gavėjo mobiliojo telefono numerį.

PLS) naudojimas reikšmingai didėja. 2021 m. pirmąjį pusmetį per CENTROLink atlikta 85,1 mln. mokėjimų, arba 2,3 karto daugiau nei per 2020 m. atitinkamą laikotarpį (37,8 mln.). Per pirmąjį pusmetį, palyginti su 2020 m. atitinkamu laikotarpiu, bendra įvykdytų mokėjimų vertė padidėjo 2,5 karto, ir šiemet sudarė 153,4 mlrd. Eur (prieš metus – 60,3 mlrd. Eur). 2021 m. viduryje PLS duomenų bazėje saugomų telefono numerių sąsajų su IBAN sąskaitų numeriu skaičius buvo apie 350 tūkst., o MPT klientų kreipimusi per dieną į PLS padaugėjo nuo 20 tūkst. (2021 m. pradžioje) iki 40 tūkst. (pirmojo pusmečio pabaigoje). Tuo metu ja naudojosi dviejų didžiausių šalies bankų klientai.

6. Bendrojo duomenų apsaugos reglamento interpretavimo įtaka mokėjimams

Kartu su vykdomu mokėjimu perduodama įvairi informacija, įskaitant asmens duomenis, dėl to mokėjimo paslaugų teikimui turi įtakos ir Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) reikalavimai. Europos duomenų apsaugos taryba parengė [gaires](#) dėl BDAR taikymo mokėjimams, jos lemia, kad turi būti įvertinti kai kurie mokėjimų procesai iš asmens duomenų tvarkymo perspektyvos. Gairėse pasisakoma dviem kryptimis. Viena susijusi su specialių kategorijų asmens duomenų (tokių, kurie atskleidžia informaciją apie asmens sveikatą, politines ar religines pažiūras ir pan.) tvarkymu, kita – su duomenų tvarkymu teikiant sąskaitos informacijos paslaugą ir kitas su ja susijusias paslaugas.

Specialių kategorijų asmens duomenys gali būti tvarkomi tik esant tinkamam duomenų tvarkymo pagrindui. Pagal BDAR specialių kategorijų asmens duomenys gali būti renkami tik turint asmens sutikimą arba esant viešajam interesui, kuris įtvirtintas nacionaliniuose arba ES teisės aktuose. MPT nerenka specialių kategorijų asmens duomenų tikslingai – tokių duomenų gavimas ir tvarkymas priklauso tik nuo to, kokią informaciją pateikė mokėtojas arba gavėjas, kas ir kam tą mokėjimą vykdo, kokia informacija pateikiama automatiškai apie kitą sandorio šalį. Pavyzdžiui, jei asmuo moka partijos nario mokesť arba paramą religinei bendruomenei, iš nurodyto gavėjo galima numanyti apie jo politines ar religines pažiūras, nors mokėjimo nurodyme nurodoma tik įprasta informacija – gavėjo pavadinimas. Gairėse nurodoma, kad, teikiant mokėjimo paslaugas, asmens sutikimas yra neįmanomas (nes gaunami ne tik savo kliento duomenys, bet ir kitos sandorio šalies), todėl turėtų būti įtvirtintas duomenų tvarkymas viešojo intereso pagrindu.

Specialių kategorijų duomenų tvarkymo, remiantis viešuoju interesu, klausimas turėtų būti sprendžiamas ES lygiu. Šiuo metu nėra paskelbtų jokių viešų paaiškinimų ES lygiu, kokių priemonių reikėtų imtis atsižvelgiant į gairių išaiškinimą dėl viešojo intereso įtvirtinimo. Galima tikėtis, kad tai bus sprendžiama su Mokėjimo paslaugų direktyvos (PSD2) peržiūra. Kol nėra suderinto sprendimo, šalys narės turi pačios nuspręsti, kaip tai įgyvendinti. Vis dėlto nesuderinti sprendimai atskirose valstybėse narėse neišspręš asmens duomenų, atliekant tarptautinius mokėjimus, klausimo, o gali sukelti ir neigiamų padarinių.

Gairėse nurodoma, kad turėtų būti kuo labiau apribotas asmens duomenų perdavimas kitiems paslaugų teikėjams, ypač kai kalbama apie tyliųjų šalių²⁷ duomenis. Teikiant mokėjimo paslaugas, mokėjimo nurodyme pateiktos informacijos perdavimas visoje grandinėje yra labai svarbus. Tai leidžia atpažinti mokėjimo operaciją, taip pat mokėjimo nurodymo ir informacijos jame gali prireikti sprendžiant teisinius ginčus ar teikiant pretenziją dėl neautorizuotų mokėjimų. Teikiant paslaugas, kurios susijusios su sąskaitos informacijos paslauga (pvz., kreditingumo vertinimas), mokėjimų duomenys gali būti perduodami paslaugą teikiančiai trečiajai šaliai, kuri nėra MPT. Mokėjimų įstatyme yra įtvirtinta sąskaitos informacijos paslauga, ją teikiant MPT turi teisę tvarkyti asmens duomenis, kurių reikia paslaugai suteikti. Tačiau kitų susijusių paslaugų teikimas nėra reglamentuotas, todėl jos turi būti teikiamos pagal BDAR reikalavimus. Paslaugą užsakantis asmuo gali duoti sutikimą, kad jo sąskaitos išrašo duomenys būtų analizuojami ir jis gautų tą paslaugą. Tačiau tyliųjų šalių asmens duomenys neturi būti perduodami tokiems paslaugų teikėjams, nes neįmanoma gauti asmens duomenų tvarkymo sutikimo iš tų asmenų. Taigi, jų duomenys turėtų būti anonimizuojami, pavyzdžiui, užkoduojuant ar agreguojant kelių asmenų informaciją.

Reikalavimai dėl tyliųjų šalių duomenų tvarkymo gali iš esmės pakeisti atvirosios bankininkystės sampratą ir SIP paslauga pagrįstų kitų paslaugų teikimą. Reikalavimas anonimizuoti tyliųjų šalių duomenis reiškia, kad turi būti peržiūrėti prieigos prie sąskaitos duomenų

²⁷ Tylioji šalis – tai MPT kliento kita sandorio šalis, su kuria tas MPT neturi sutartinių santykių, tačiau gauna jos duomenis. Pavyzdžiui, gavėjo MPT tvarko savo kliento ir jam mokėjusio asmens, kuris nėra šio MPT klientas, duomenis.

procesai. Šioms paslaugoms teikti naudojamos tos pačios, parengtos pagal Mokėjimų įstatymo reikalavimus, atvirojo ryšio sąsajos. Kai paslaugų teikėjas jungiasi prie vartotojo sąskaitos, sąskaitą tvarkantis MPT nežino, koku konkrečiu tikslu jungiamasi, pavyzdžiui, ar kad būtų vartotojui pateiktas sąskaitos išrašas jam patogia forma, ar kad ta informacija bus naudojama jo kreditingumui vertinti. Atitinkamai sąskaitą tvarkantis paslaugų teikėjas negali kontroliuoti perduodamo duomenų kiekio. Taigi, šių paslaugų teikimo procesas turi būti įvertintas remiantis BDAR reikalavimais, gali prireikti atlikti techninius procesų pakeitimus, taip pat galimai reikalingi ir teisės aktų pakeitimai. Be to, svarbu įvertinti, koks būtų tokių ribojimų poveikis paslaugų kokybei.

Santrumpos

BDAR	Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas
CBDC	centrinio banko skaitmeninė valiuta (angl. <i>central bank digital currency</i>)
ECB	Europos Centrinis Bankas
EEE	Europos ekonominė erdvė
EK	Europos Komisija
EPI	Europos mokėjimų iniciatyva (angl. <i>European Payments Initiative</i>)
EPI	elektroninių pinigų įstaigos
ES	Europos Sąjunga
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
MĮ	mokėjimo įstaigos
MPT	mokėjimo paslaugų teikėjai
NCB	nacionaliniai centriniai bankai
NFC	keitimasis duomenimis trumpu atstumu (angl. <i>Near Field Communication</i>)
PLS	pakaitinių identifikatorių paieškos paslaugos
PPTF	pinigų plovimas ir terorizmo finansavimas
proc.	procentai
proc. p.	procentiniai punktai
PSD2	Mokėjimo paslaugų direktyva
SEPA	bendra mokėjimų eurais erdvė (angl. <i>Single Euro Payments Area</i>)
SIP	sąskaitos informacijos paslauga
TAB	Tarptautinių atsiskaitymų bankas

© Lietuvos bankas

Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius

www.lb.lt

Apžvalgą parengė Lietuvos banko Rinkos infrastruktūros departamentas.

Apžvalga PDF formatu pateikiama [Lietuvos banko interneto svetainėje](#).

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

ISSN 2351-5937 (online)